

שורשים תנייניים

שורש תְּנִינִי (=שני) הוא שורש שני חדש הנוצר על ידי צירוף מוספית של שם עצם נתון לאותיות השורש הראשוני שמהן הוא גזור. להלן דוגמה:

מן השורש **ח-ל-ל** (הוא השורש הראשוני) גזור שם העצם **תְּחִלָּה**. משם עצם זה "נלקחה" המוספית **ת** וביחד עם שתי אותיות השורש הראשוני (ח-ל) נוצר שורש תנייני, כלומר שורש שני חדש: **ת-ח-ל**. משורש תנייני זה אנו גוזרים פעלים ושמות חדשים, למשל התְּחִיל, התְּחַלָּה.

<i>דואמאות לפעלים ואמאות מן השורש התנייני</i>	<i>שורש תנייני (שורש י' חדש)</i>	<i>שם מן השורש הראשוני</i>	<i>שורש תנייני</i>	
התחיל, התחלה	← ת-ח-ל	← תְּחִלָּה	← ח-ל-ל (החל, יָחַל, תחילה)	קבוצה 1: שורש תנייני שנוצר ממוספית ת
תרם, להתרים, התרמה	← ת-ר-מ	← תְּרוּמָה	← ר-ו-מ (הרים, תְּרוּמָה)	
התריע, התרעה	← ת-ר-ע	← תְּרוּעָה	← ר-ו-ע (הריע, תְּרוּעָה)	
התניע, התנעה	← ת-נ-ע	← תְּנוּעָה	← נ-ו-ע (נע, הניע, תְּנוּעָה)	
תעש, תעוש, מְתַעֵשׂ	← ת-ע-ש	← תַּעֲשֶׂה	← ע-ש-י/ה (עָשָׂה, מְעַשֶּׂה, תעשייה)	
תִּדְרֹךְ, תדרוך	← ת-ד-ר-כ	← תִּדְרִיךְ	← ד-ר-כ (דָּרַךְ, הִדְרִיךְ, תִּדְרִיךְ)	
תִּפְקֹד, תפקוד	← ת-פ-ק-ד	← תִּפְקִיד	← פ-ק-ד (פָּקַד, מְפַקֵּד, תִּפְקִיד)	
תִּמְחֹר, תמחור	← ת-מ-ח-ר	← תִּמְחִיר	← מ-ח-ר (מָחַר, תִּמְחִיר)	
תגבור, לתגבר	← ת-ג-ב-ר	← תִּגְבֹּרַת	← ג-ב-ר (גָּבַר, הִגְבִּיר, תגבורת)	
הִשְׁתִּית, להשתית	← ש-ת-ת	← תִּשְׁתִּית	← ש-ת-י/ה (שָׁתַי וְעָרַב, תִּשְׁתִּית)	
תִּכְנֶנֶת, מתכנת	← ת-כ-נ-ת	← תִּכְנִית	← ת-כ-נ (תָּכַן, תִּכְנֶנֶת, תוכנית)	
עִבְרַת, לעברת, עִבְרוֹת	← ע-ב-ר-ת	← עִבְרִית	← ע-ב-ר (עָבַר, עִבְרִית)	
לתמצת, תמצות	← ת-מ-צ-ת	← תִּמְצִית	← מ-צ-י/ה (מָצָה, מְצוּי, תִּמְצִית)	
מתורבת, לתרבת	← ת-ר-ב-ת	← תִּרְבּוֹת	← ר-ב-י/ה (הִרְבָּה, תִּרְבּוֹת)	

דואמאות לפעליט ולשאות מן השורש התנייני	שורש תנייני (שורש שני) (חד)	שם מן השורש הראשוני	שורש ראשוני	
למקד, מיקוד	מ-ק-ד ←	מוקד ←	י-ק-ד ← (שמש יוקדת, מוקד)	קבוצה 2: שורש תנייני שנוצר ממוספית מ
למקש, מיקוש	מ-ק-ש ←	מוקש ←	י-ק-ש ← (יוקש, מוקש)	
למקם, מיקום, התמקם	מ-ק-מ ←	מקום ←	ק-ו-מ ← (קם, הקים, מקום)	
מיגן, למגן, מיגון	מ-ג-נ ←	מגן ←	ג-נ-ג ← (הגן, מגן, מגננה, מגן)	
המחזי, להמחזי	מ-ח-ז ←	מחזה ←	ח-ז-ח ← (חזה, חזיון, מחזה)	
מונע, ממונע	מ-נ-ע ←	מנוע ←	נ-ו-ע ← (הניע, תנועה, מנוע)	
מלכוד, מלכוד	מ-ל-כ-ד ←	מלכדת ←	ל-כ-ד ← (לכד, לכיד, מלכודת)	
ממוסחר, התמסחרות	מ-ס-ח-ר ←	מסחר ←	ס-ח-ר ← (סחר, סחורה, מסחר)	
לאבחן, אבחון	א-ב-ח-נ ←	אבחנה ←	ב-ח-נ ← (בחו, הבחין, אבחנה)	קבוצה 3: שורש תנייני שנוצר ממוספית א
אבטח, מאבטח	א-ב-ט-ח ←	אבטחה ←	ב-ט-ח ← (בטח, בטחון, אבטחה)	
מאכזב, מאוכזב, התאכזב	א-כ-ז-ב ←	אכזבה ←	כ-ז-ב ← (כזב, הכזיב, אכזבה)	
אתחל, לאתחל, אתחול	א-ת-ח-ל ←	אתחלה ←	ת-ח-ל ← (התחיל, התחלה)	
אזרח, להתאזרח	א-ז-ר-ח ←	אזרח ←	ז-ר-ח ← (אזרח)	
דמיין, מדומיין	ד-מ-י-נ ←	דמיון ←	ד-מ-י-ה ← (דומה, הדמה, דמיון)	קבוצה 4: שורש תנייני שנוצר ממוספית נ
ראין, מרואיין, התראיין	ר-א-י-נ ←	ראיון ←	ר-א-י-ה ← (ראה, התראה, ריאיון)	
דגמן, לדגמן	ד-ג-מ-נ ←	דגמן ←	ד-ג-מ ← (דגם, הדגים, דוגמן)	
חמצן, חמצון, מחומצן	ח-מ-צ-נ ←	חמצן ←	ח-מ-צ ← (חמוץ, חמצה, חמצן)	

שורשים תנייניים נוספים:

שורש ראשוני: ב-ו-א | שם מן השורש הראשוני: **בוא** | שורש תנייני: **י-ב-א** | מילים מהשורש התנייני: **יבא, ליבא, יבוא**
שורש ראשוני: **ש-ל-מ** (מילים מהשורש ש-ל-מ: **שם, משלימה**) | שורש תנייני: **ל-ש-מ** | מילים מהשורש התנייני: **ישום, ישם, לישים**
שורש ראשוני: **ש-א-ל** (מילים מהשורש ש-א-ל: **שאל, שאלה**) | שורש תנייני: **ת-ש-א-ל** | מילים מהשורש התנייני: **תשאול, תשאול**
כתב, הוסיף הערות והגיה: אריאל חסון, תיכון הגימנסיה הריאלית – ראשל"צ

שורשים גזורי שם

שורש גזור שם הוא שורש שנגזר מבסיס עברי או לועזי. בניגוד לשורש תנייני, שורש גזור-שם איננו גלגול של שורש קיים, אלא "סחיטה" של עיצורים (צלילים) מבסיס שמני כלשהו (שם עצם, שם תואר, תואר הפועל או צירוף).

a. ערע'ם דלורי עט - הסיס עברי

הסיס העברי	הצ'פ'ים "ע'סחטו"	הערע דלורי עט	דאנדאט לא'פ'ים מן הערע דלורי עט
גָּרַב	ג, ר, ב	ג-ר-ב	גָּרַב, לגרוב
כָּיַס	כ, י, ס	כ-י-ס	כָּיַס, לכייס, כָּיַס
תָּיַק	ת, י, ק	ת-י-ק	תָּיַק, לתייק, תָּיַק
כָּפְּתוֹר	כ, פ, ת, ר	כ-פ-ת-ר	כָּפְּתוֹר, כָּפְּתוֹר, מְכַפְּתוֹר
עִיר	ע, י, ר	ע-י-ר	עִיר, לעייר, עיור
שׁוּק	ש, ו, ק	ש-ו-ק	שׁוּק, שׁוּק, שׁוּק, שיווקי
מָמוֹן	מ, מ, נ	מ-מ-נ	מָמוֹן, מימון
מָלַח	מ, ל, ח	מ-ל-ח	המְלִיחַ, מומלח, מְמוּלַח
פָּלַל	פ, ל, פ, ל	פ-ל-פ-ל	מפולפל, התפלפל
צָלַחַת	צ, ל, ח, ת	צ-ל-ח-ת	צָלַחַת, צלחות
לַחֵן	ל, ח, נ	ל-ח-נ	הלחין, הלחנה, מלחין
כַּמּוֹת	כ, מ, ת	כ-מ-ת	לְכַמּוֹת, כימות
חֲשַׁמַּל	ח, ש, מ, ל	ח-ש-מ-ל	לחשמל, חושמל, התחשמל
קָרַקַע	ק, ר, ק, ע	ק-ר-ק-ע	מקורקע, קָרַקַע
עָרְפַל	ע, ר, פ, ל	ע-ר-פ-ל	מעורפל, עָרְפַל
דָּרוֹם	ד, ר, מ	ד-ר-מ	הדָּרוֹם (פנה דרומה)
צָפוֹן	צ, פ, נ	צ-פ-נ	הצָפוֹן (פנה צפונה)
יָוֵן	י, ו, נ	י-ו-נ	התייוון, מתייוונים
אַסְלָאם	א, ס, ל, מ	א-ס-ל-מ	אַסְלָאם, התאסלם
יְהוּדִי (שם תואר)	י, ה, ד	י-ה-ד	יְהוּדִי, ליהוד, התייחד
נוֹצְרִי (שם תואר)	נ, צ, ר	נ-צ-ר	נוֹצְרִי, התנצר
תְּמִיד (תואר הפועל)	ת, מ, ד	ת-מ-ד	התְּמִיד, התמדה
פְּעִנַח (שם עצם פרטי) ¹	פ, ע, נ, ח	פ-ע-נ-ח	פְּעִנַח, פְּעִנַח, מפוענח
עַד קָאן (צירוף)	ע, ד, כ, נ	ע-ד-כ-נ	עַד קָאן, עודכן, להתעדכן
מַצַּב רוּחַ (צירוף)	צ, ב, ר, ח	צ-ב-ר-ח	מצוברח
קָרְנַף (הלחם בסיסים)	ק, ר, נ, פ	ק-ר-נ-פ	התקרנף, התקרנפות
רְמִזוֹר (הלחם בסיסים)	ר, מ, ז, ר	ר-מ-ז-ר	רְמִזוֹר, מרומזר
דוּחַ (נוטריקון)	ד, ו, ח	ד-ו-ח	לדווח, דיווח

¹ שמו המצרי של יוסף, צָפְנַת פְּעִנַח (בראשית מ"א), שהיה מגלה צפונות ופותר חלומות.

² דוגמה מעניינת היא השורש גזור השם: **ק-ו-נ** שממנו אנו גוזרים בעברית החדשה את המילה מְקַוֵּן (= on line). שורש זה נגזר מן השם **קו**. לשורש נוסף עיצור שלישי (הצליל ו) שאיננו קיים בשם העצם קו שממנו הוא נגזר.

ה. שורשים לזכרי עט – בסיס לארצי

דוגמאות למילים מן השורש לזכר העט	השורש לזכר העט	הצלילים ש"נסחטו"	הבסיס הארצי
טלפון	ט-ל-פ-נ	ט, ל, פ, נ	טלפון (יוונית) ¹
אכלוס, אכלוס	א-כ-ל-ס	א, כ, ל, ס	אוכלוסין (יוונית)
למגנט, ממוגנט	מ-ג-נ-ט	מ, ג, נ, ט	מגנט (יוונית)
לסנגר, סנגור	ס-נ-ג-ר	ס, נ, ג, ר	סנגור (יוונית)
לקטלג, מקוטלג	ק-ט-ל-ג	ק, ט, ל, ג	קטלוג (יוונית)
הפנט, להפנט, מהופנט	ה-פ-נ-ט	ה, פ, נ, ט	היפנוזה (יוונית)
ציטט, מצוטט	צ-ט-ט	צ, ט, ט	ציטטה (לטינית)
לצנזר, צנזורה	צ-נ-ז-ר	צ, נ, ז, ר	צנזורה (לטינית)
לטרפד, טרפוד	ט-ר-פ-ד	ט, ר, פ, ד	טורפדו (לטינית) ²
לסבסד, סבסוד	ס-ב-ס-ד	ס, ב, ס, ד	סובסידיה (לטינית) ³
לפסטר, מפוסטר	פ-ס-ט-ר	פ, ס, ט, ר	פסטור (שם עצם פרטי) ⁴
קרמל, מקורמל	ק-ר-מ-ל	ק, ר, מ, ל	קרמל (צרפתית)
ארגון, ארגון, מאורגן, התארגן	א-ר-ג-נ	א, ר, ג, נ	אורגניזציה (אנגלית)
סימס, לסמס	ס-מ-ס	ס, מ, ס	"סמס" SMS (אנגלית) ⁵
צוטט, לצוטט	צ'ט-ט	צ', ט, ט	צ'ט chat (אנגלית)
לדסקס	ד-ס-ק-ס	ד, ס, ק, ס	discussion (אנגלית)
הקליק	ק-ל-ק	ק, ל, ק	קליק (אנגלית)
חרטט, חרטון	ח-ר-ט-ט	ח, ר, ט, ט	חרטה (ערבית)
השפריץ, השפרצה	ש-פ-ר-צ ⁶	ש, פ, ר, צ	שפריץ (יידיש/גרמנית)
הטריל, להטריל, הטרלה	ט-ר-ל	ט, ר, ל	טרול (נורווגית)

השפת
הדיבור

¹ הרכב בסיסים ביוונית של tele (מרחוק) + phone (קול)

² פירושה המקורי של המילה טורפדו הוא דג חשמל. כיום משמשת המילה בעיקר בהקשר מלחמתי. טורפדו הוא שמו של טיל תתימי דמוי סיגר המשוגר מאוניות, ממטוסים או מצוללות במטרה להשמיד את האוניות או את הצוללות של האויב. בהשאלה, משמעות הפועל טרפד היא להכשיל בכוונה או לחבל במשהו בזדון.

³ סובסידיה היא תמיכה כספית או מענק הניתנים בדרך כלל על ידי גוף ממשלתי. לסבסד פירושו לממן באופן חלקי או מלא שירותים חיוניים לכלל האזרחים או לאוכלוסיות מסוימות בחברה.

⁴ שם משפחתו של המדען הצרפתי, לואי פסטר.

⁵ נוטריקון באנגלית של short messages service (שירות הודעות קצרות)

⁶ השורש ש-פ-ר-צ הוא השורש המרובע היחיד בשפה העברית הנוטה בבניין הפעיל! (כל שאר השורשים המרובעים נוטים אך ורק בבניינים הכבדים: פעל, פעל והתפעל).